

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ

Беляєв С. Б.

кандидат педагогічних наук, доцент,

професор кафедри педагогіки та психології

Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

м. Харків, Україна

Формування моделі фахівця, що описується категоріями освітньо-професійної програми, традиційно спиралось на методологію функціонального (Є. О. Александров, С. В. Бобришов, Ю. Г. Марков, В. М. Садовський, М. І. Сетров, В. Л. Хартон), діяльнісного (В. П. Беспалько, А. О. Вербицький, Т. А. Ільїна, О. М. Леонтєв, В. О. Сластьонін) і особистісно-орієнтованого (А. С. Белкін, Є. В. Бондаревська, Е. Ф. Зеєр, В. А. Караковський, В. В. Серіков, І. С. Якиманська) підходів. Інструментарій зазначених підходів використовувався і у процесі пошуку засобів підвищення ефективності функціонування педагогічної системи без урахування якісних особливостей взаємодії її елементів.

У другій половині ХХ століття в якості методологічної основи досліджень в освіті науковцями (В. П. Беспалько, І. В. Блауберг, Д. М. Гвішиані, Ю. А. Конаржевський, Н. В. Кузьміна, В. М. Садовський, Г. М. Серіков, В. О. Сластьонін, О. І. Субетто, Е. Г. Юдін, В. О. Яқунін) було запропоновано визначати системний підхід, що обумовлювали нові задачі синтезу, прогнозування, моделювання тощо. Об'єктами системного аналізу стали педагогічні винаходи, відкриття і вдосконалення [15, с. 25], як результати перманентного процесу оновлення системи освіти.

Перевагою системного підходу є функціональне представлення об'єкта дослідження: з допомогою системи функцій різні особливості об'єкта дослідження синтезуються у цілісну картину, а сукупність взаємозв'язків

компонентів системи дозволяє створити комплексне уявлення про об'єкт, як ієрархічно упорядковану систему.

У площині філософських вчень А. І. Уйомов виділяє основні характеристичні ознаки зв'язків між окремими компонентами системи: об'єктивність зв'язків між явищами та їх незалежність від нашої свідомості; суттєвість зв'язків між явищами; кількість типів зв'язків визначає кількість типів систем, що утворюються із допомогою даних зв'язків; однозначність об'єкту не визначає однозначність його системного вивчення; універсальність та рефлексивність зв'язків педагогічної системи [12, с. 21-22].

Виділення закономірностей взаємодії між компонентами педагогічної системи забезпечує їх оптимальний відбір, конкретизований результат її функціонування із одночасною підтримкою таких властивостей, як гнучкість та мобільність у контексті налаштування (приспосовування) в умовах змін зовнішніх коригуючи чинників. Це дає можливість створити організаційну модель педагогічної системи і пояснити характер її взаємодії із середовищем на основі врахування характеру взаємодії структурних компонентів, якими В. П. Беспалько виділяє учнів, цілі, вчителів (або ТЗН), зміст освіти, організаційні форми, дидактичні процеси [13, с. 6-7]. Кожен з елементів педагогічної системи розглядається підсистемою, що також складається із сукупності взаємопов'язаних елементів і які мають певне об'єктивне різноманіття.

Зазначені компоненти педагогічної системи відповідають запропонованим Расселом Л. Акофом у роботі «Systems, organizations and interdisciplinary research» провідним суттєвим характеристикам самокерованих систем: компоненти можуть бути живими істотами; відповідальність за вибір дії із усіх можливих у будь-якій конкретній ситуації розподіляється між двома індивідами (таких індивідів може бути й більше); різні групи функціонально мають інформацію про поведінку інших груп через налагоджену систему зв'язків та спостережень; система має певну свободу вибору засобів дій та очікуваних результатів [18, с. 143-164].

Складні адаптивні системи можуть демонструвати різні варіанти поведінки на основі внутрішньої взаємодії за умов настання різних ситуацій для такої взаємодії. Як результат, організація адаптивної системи базується на чотирьох характеристиках: зміст, структура, зв'язки, процедури прийняття рішення. Це означає, що реалізація системного підходу в освітньому процесі полягає у всебічному вивченні основних елементів педагогічної системи, їх взаємозв'язків та взаємовпливів й прогнозування на цій основі можливих результатів застосування різних форм, методів, прийомів педагогічного впливу. Важливими ознаками педагогічної системи традиційно визначають:

- наявність цілісного комплексу взаємопов'язаних елементів;
- утворення певної єдності із середовищем;
- функціонування системи у якості елемента системи вищого порядку;
- елементи системи самі виступають системами нижчого порядку.

Таким чином, система професійної підготовки майбутніх учителів є соціальною організацією з властивими для неї особливими цілями, завданнями, внутрішніми взаємозв'язками та специфічними контактами із зовнішнім соціальним середовищем. Вона має підпорядковуватись конкретизованим у межах змісту зазначеного поняття завданням, бути відкритою до перманентних змін, які обумовлюватимуться зовнішніми коригувальними факторами (зміни у вимогах до якості підготовки фахівця, централізовані реформи змісту професійної підготовки, упровадження інноваційних педагогічних технологій), забезпечувати можливість об'єктивної оцінки результатів функціонування.

Моделювання взаємодії елементів педагогічної системи, як окремих підсистемами, для яких загальна система виступає середовищем для функціонування, є підставою для виділення в структурі системи професійної таких елементів, як: цілі, зміст, форми, засоби її реалізації.

Цілі системи визначаємо на підставі аналізу вихідних вимог до якості професійної підготовки вчителів; метою професійної підготовки є забезпечення реалізації комплексу взаємопов'язаних цілей, що конкретизуються у категоріях компетентнісного підходу; змістом системи професійної підготовки майбутніх

учителів виступає сукупність профільних теоретико-методологічних знань, уміння користуватись набутими знаннями у процесі вирішення завдань педагогічної діяльності. У зв'язку із необхідністю реформування традиційного змісту освітньо-професійної підготовки майбутнього вчителя використання системного підходу є перспективним шляхом забезпечення декларованих показників якості підготовки фахівців у системі вищої освіти. Визначені на основі системного підходу цілі і завдання професійної підготовки вказують на конкретизовані шляхи здійснення зазначеного реформування шляхом упровадження специфічних змістовних модулів, що розкривають означені наукові знання. Визначення засобів реалізації професійної підготовки майбутніх учителів обумовлюється цілями, змістом, формами організації навчання, а також характеристиками очікуваних результатів, що дає підстави для виділення: блоку пошуково-аналітичних дій студентів із вивчення теоретичних складових означеного змісту; блоку практичних дій із поступовим переходом до творчого переосмислення накопичених методичних прийомів; блоку творчих дій, що передбачають набуття досвіду конструкторської діяльності

Література:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. / І. М. Дичківська – К. : Академвидав, 2004. – 352 с. (Альма-матер).
2. Уемов А. И. Системный подход и общая теория систем. / А. И. Уемов. – М. : «Мысль», 1978. – 272 с.
3. Беспалько В. П. Основы теории педагогических систем: проблемы и методы психолого-педагогического обеспечения технических обучающих систем / В. П. Беспалько. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1977 – 304 с.
4. Исследования по общей теории систем : сб. переводов / общ. ред. и вступ. ст. В. Н. Садовского, Э. Г. Юдина. – М. : Прогресс, 1969 – 520 с.